

Din punct de vedere semantic, și aceasta se întâmplă nu numai în limba română, tezaurul semnifică o noțiune care ascunde o largă familie de sensuri: obiecte din materii prețioase sau nu, bunuri mobile și imobile, ba chiar și idei sau fapte ori fenomene din sfera culturii și gândirii, păstrate ori transmise oral, vizual, auditiv și scris. Bineînțeles, sîntem convinși că în cele de mai sus nu am reușit să cuprindem poate întreaga gamă de înțelesuri a cuvîntului respectiv, deși am încercat să o reducem la o formă cit mai succintă și, totodată, atotcuprinzătoare. Drept urmare, mai mult, în accepțiunea sa cea mai condensată, tezaurul poate fi desemnat ca o *acumulare de valori materiale sau abstracte*.

În acest moment însă, în clip firească se poate pune întrebarea: în ce scop se creează un tezaur, de ce un individ sau o colectivitate, de mai mică sau de mai mare amploare, întreprind acest efort, uneori chiar supradimensionat față de posibilitățile lor reale? Și de această dată răspunsul poate fi restrîns. Astfel, se cunoaște că, din vremuri imemorabile, teama de surprizele neplăcute ale viitorului apropiat sau îndepărtat a determinat dorința de preîntîmpinare și chiar de reducere la minimum a efectelor negative ale acestora. Deși apariția și evoluția unei asemenea mentalități nu pot constitui subiectul unei analize în cadrul excursului nostru, faptele rezultate, și adesea surprinse de către specialist nu pot fi trecute cu vederea. Dar să revenim la ceea ce ne preocupă. Pentru colectivitatea primitivă care strîngea rezerve de carne, lemne sau adăpostea cerealele în gropi, acestea constituiau cu siguranță adevărate comori pentru vremuri neprielnice. Însă, pe de altă parte, de exemplu, un depozit de pietre nu poate ajunge niciodată la o valoare prea ridicată într-o regiune unde acestea se găsesc din abundență, spre deosebire de un alt ținut, să zicem de stepă, mai lipsit de un astfel de material. De altfel, pentru ilustrarea mai concludentă a celor expuse, la îndemîna noastră stă și binecunoscutul pasaj din *Biblie (Iacerea, 41, trad. Vasile Radu și Gala Galaction, București, 1938, p. 45—47)*, referitor la Iosif.

După cum se relatează, faraonul, mai întîi, are un vis cu cele șapte vaci grase mîncate de cele slabe, după care urmează visul similar cu cele șapte spice, tălmăcirea viselor de către Iosif și măsurile luate pentru prevenirea foametei: „49. Astfel Iosif adună griu mult foarte, ca nisipul mării încît nu-i mai ținu socoteala, fiindcă nu se mai putea număra”. Este evident, că în aceste condiții, valoarea griului a coborît mult sub cota normală. Apoi, se povestește despre cei șapte ani de secetă și foametea care cuprinsese țările vecine. Numai Egiptul, datorită măsurilor luate, se văzu ferit de această calamitate. Se poate observa cum, de această dată, lipsa a împus o creștere neobișnuită a valorii cerealelor.

Apariția și dezvoltarea separării unor grupe de indivizi din aceeași comunitate sau chiar a unor comunități, potrivit cu ocupația principală practică, a accentuat pe de-o parte tendința de alcătuire a unor astfel de rezerve (alimente, materii prime, combustibil etc.) și, pe

de alta, a condus la crearea unor relații de strînsă interdependentă, care pe măsura scurgerii timpului vor deveni inseparabile și inextricabile. În evoluția fenomenului era firesc ca, treptat, anumite valori să capete rolul de echivalenți ai altora, avantajele fiind evidente. Însă, nu ne vom opri nici de această dată asupra acestei chestiuni, legată, mai cu seamă, de apariția banilor. Totuși, ajunși în acest punct al analizei noastre, socotim util să subliniem că, în cea mai mare parte, cercetarea este preocupată doar de această latură a tezaurizării — în speță a tezaurelor —, care are drept subiect de studiu diferitele tipuri de obiecte, cu rol de echivalenți, îndeplinit într-un anume timp și loc.

În această fază a investigației noastre ne apare mai limpede că, adesea, studiile noastre asupra tezaurelor au fost deturnate sau mai exact, concentrate, numai asupra unora dintre ele. Pentru a înțelege însă clar de ce atenția ne-a fost restrînsă doar la unele categorii de tezaure, socotim venită clipa cînd putem stărui mai mult asupra sorgintei lor. De la început trebuie să apreciem că această problemă poate fi atacată din două direcții: mai întîi este cea a fostului proprietar și, apoi, a descoperitorului sau, mai precis, cea a analistului de astăzi, care nu se identifică totdeauna cu primul. Cele două căi amintite, prin care putem studia intenția, nude acumulare — subliniem — ei, de depunere, nu par a fi diametral opuse, tendința lor fiind mai degrabă de apropiere, fără a ajunge, după cum credem noi, a fi identice. Cu alte cuvinte, oricîte eforturi s-ar face, avem rezerve serioase că vom fi în stare vreodată să înțelegem pe deplin mobilul care a determinat proprietarul antic să-și depună averea în modul surprins de către noi astăzi. Vom mai reveni asupra acestei chestiuni, nu însă înainte de a zăbovi asupra problemei dimensiunii unei acumulări, desemnată ca reprezentînd un tezaur monetar.

Deși valoarea acumulării nu rămîne stabilă, ea putînd crește sau descrește în funcție de moment și loc, în genere se admite că metalul prețios este cel mai puțin afectat de asemenea oscilații. Așa stînd lucrurile, de multă vreme în numismatică se dezbate problema numărului de piese conținute de o acumulare și care permite să apreciem că ne aflăm în prezența unui tezaur. S-a socotit că un număr de 5 monede de argint ar fi îndestulătoare pentru a estima că este vorba de un tezaur. De aceea, relațiile dintre metalele monetizate au determinat pînă la un punct dimensiunea acumulării caracterizate drept tezaur. Astfel, pentru a da un singur exemplu, raportul aur-argint a evoluat de la 1 : 13, în vremea lui Diocletianus, pînă la 1 : 12, sub Constantinus I (cel Mare). În consecință, o singură monedă de aur (din cadrul așa-numitelor descoperiri izolate) este echivalentă cu 13 sau 12 exemplare de argint (la greutate și titlu apropiate); pe de altă parte, se poate observa cum evoluția raportului amintit, chiar într-o restrînsă secvență temporală, impune o apreciere diferențiată din partea cercetătorului. Deci, pentru a conchide, evaluările noastre privind existența unui tezaur au obligația să țină cont de metal, titlu, greutate, număr de piese și, poate, alte date care ne scapă acum, toate însă examinate într-un context temporal și spațial dat.

Dar să ne întoarcem la chestiunea destinației inițiale, date de către proprietar acumulării sale. Din acest punct de vedere, potrivit opiniei noastre, sîntem în măsură să avansăm doar următoarea divizare certă :

A. *Tezaur depuse cu intenție* : 1. Înmințate sau așezate în temple, sanctuare, diferite așezăminte religioase, în locuri sacre (ape, mlaștini, puțuri, păduri etc.) și de înmormintare (cimitire, cavouri și tumuli izolați etc.) — toate, deci, aparținând ariei religiosului. 2. În al doilea caz, astfel de acumulări se predau unor instituții financiare (case de schimb, bănci), administrative (vămi, oficii de stringere a impozitelor), militare (case de unități) etc. 3. În sfârșit, în al treilea rând, proprietarul își pune la adăpost, într-un loc selectat cu o anumită grijă, valorile deținute. Dar chiar și deținătorul nu era întotdeauna un simplu particular, ci, adesea, putea reprezenta o instituție.

Ultimele două categorii aparțin sferei activităților economice, cu toate că sîntem puși frecvent în situația dificilă de a nu fi în stare să precizăm suficient de clar natura depunerii, cum este, de pildă, situația valorilor individuale predate *pentru păstrare* la casele templelor, care, după cum este cunoscut, în antichitate îndeplineau nu de puține ori și rolul de instituții bancare. De asemenea, mai relevăm că cele trei categorii enumerate, excluzînd faptul că nu sînt identice prin genul valorilor deținute și depuse, în interiorul lor chiar înfățișează diferențieri vizibile, cum ar fi, e.g., între ofranda adresată sanctuarului, constituită din piese cu o circulație reală și puternică, ofranda destinată unui loc sacru, care nu rareori putea fi și demonetizată, precum și exemplarele din morminte, descoperite depreciate sau posedînd doar un caracter fiduciar.

B. *Tezaur cu o destinație neprecizată*. Acestea ni se relevă drept consecință a unor evenimente de natură catastrofică declanșate brusc, și în afara voinței proprietarului (incendii, cutremure, inundații, deplasări de teren, prăbușiri de construcții), ca și a altora, datorate acțiunii umane, dar desfășurate totuși în cadrul aceluiași parametri (atacuri surprinzătoare, deces brusc, accident ș.a.). Principala caracteristică a acestei a doua grupe, și ceea ce o deosebește esențial de prima, constă în faptul că, probabil, prin metodele actuale de cercetare, *noi nu vom fi niciodată capabili să cunoaștem veridica destinație pe care dorea să o dea proprietarul comorii sale*. Concretizăm : acumularea unui individ putea fi, printre altele, nu numai cu scopul de a conserva valorile sale, dar și de a fi predată unui templu, unui creditor, de a fi depusă în mormîntul său ori al unui apropiat, de a recompensa un membru al anturajului, un credincios, un ostaș, de a câștiga bunăvoința unui inferior sau superior ș.a.m.d., fără a fi vreodată siguri că am epuizat întreaga paletă de posibilități. De aceea, nu este posibil — așa cum nu rareori se socotește — că această grupă să fie atribuită în întregime categoriei tezaurilor de circulație. Neglijarea celor de mai sus, fondată pe confuzii metodologice, a condus și conduce la grave erori de interpretare, solicitînd în continuare, cel puțin o prudență care, totuși, după opinia noastră, oricîte strădanii am face, nu va atinge niciodată acel prag, socotit indispensabil pentru obținerea adevărului istoric.

Pînă în prezent literatura de specialitate — neglijînd parțial intenția deținătorului — a împărțit tezaurele, de asemenea, tot în două mari grupe : de teaurizare și de circulație. Acest sistem și cel propus de noi nu se exclud, mai mult, credem că se completează reciproc. Așa că, cel puțin în acest stadiu al investigației numismatice, este necesară utilizarea lor combinată. Rămîne totuși evi dent că abia cînd a început să se

descoperirii într-una din cele două grupe întocmite de noi va fi posibilă și determinarea sa ca tezaur de circulație ori de teaurizare; sistemul nostru va duce și la ivirea unor situații când acumularea nu va putea fi distribuită cu exactitate, spre deosebire de cel folosit pînă în prezent, să-i spunem, deocamdată, clasic, care are pretenția că toate tezaurele pot fi atribuite uneia din cele două grupe (de teaurizare sau de circulație).

Însă analiza tezaurelor, potrivit cu originea lor, nu poate fi desprinsă de scopul cercetării numismatice: descifrarea rolului pe care aceste acumulări l-au avut în întreaga istorie antică — nu doar a celei economice — și, drept urmare, a contribuției, prin intermediul studiului întreprins asupra lor, la aflarea realităților trecutului. Și care, ne grăbim să adăugăm, cu toate că acest țel nu va putea fi atins complet, probabil niciodată, tendința este de maximă elucidare a sa. Spre deosebire de perioada sa inițială, nevoia de istoricitate a fost receptată de către cercetarea numismatică, într-un moment dat, mai curînd ca o justificare a propriei existențe decît ca o consecință a unei evoluții firești. Această stare de lucruri, izvorită dintr-un complex de inferioritate, propriu unor științe așa-zis auxiliare, nu pe deplin statuate, a condus descori la adevărate pendulări în cadrul dilemei: numismatică în sine și pentru sine, pe de-o parte, și numismatică pentru istorie, pe de alta. Răspunsul nu poate fi tranșant, deoarece dilema este falsă: orice document istoric — așa cum este și moneda —, mai devreme sau mai târziu, într-o măsură mereu sporită, prin studieri și restudieri perpetue, clarifică un aspect din trecutul societății umane. De fapt, ca oricare alt monument, tezaurul nu face altceva decît să înmagazineze și să transmită informații de un anume tip. Deci, astăzi, depinde numai de noi să fim în măsură a cunoaște datele respective, precum și modalitatea prin care ele au fost conservate și ne-au parvenit.

Dacă, așa cum am încercat să schițăm pînă acum, acestea ar fi cele mai însemnate metode de cercetare și sisteme de interpretare relativ la constituirea tezaurelor, și în ceea ce privește cauzele care au dus la ascunderea lor știința numismatică s-a axat, de asemenea, pe alte două mari metodologii de cercetare. În esență, ele ar fi: cauzală și non-cauzală (sau economică, cum i se mai spune). De la bun început, socotim că amîndoi termenii sînt utilizați inadecvat. Astfel, realitatea istorică confirmă că, oricare ar fi fost modul de realizare a acțiunii de acumulare, ca și de îngropare (cînd a fost cazul), acestea nu au putut avea loc fără o anume cauză; deci, într-o oarecare măsură, toate tezaurele au fost depuse sau au fost păstrate în pămînt și, mai cu seamă, nerecuperate, datorită unei puternice motivații (a unei cauze). De fapt, metoda cauzală poate fi mult mai corect desemnată prin termenul de *evenimentială*. Cealaltă metodă, non-cauzală (economică), are și ea, la rîndul ei, o motivație determinată (cauză), însă de altă natură, căreia i-am putea spune *non-evenimentială* sau *aparent obscură*.

Sînt bine știute din bibliografia de specialitate multiplele și diversele construcții sau reconstrucții demonstrative de evenimente, fondate îndeosebi pe datele numismatice. Ele pornesc, de obicei, de la știrile transmise de diferite izvoare, însă, pe de altă parte, nu rareori au fost în întregime imaginate, plecînd numai de la asamblarea într-un scenariu

a mai multor informații. Lăsăm de-o parte învinuiri de genul existenței unor schelete preconcepute ale edificiilor sau de „constrângere” ori „selectare” a argumentelor pînă la potrivirea lor completă în schema istorică închisă anterior. În acest stadiu al discuției noastre este necesar să revenim la diferențierea tezaurelor în *evenimentiale* sau *non-evenimentiale* ori *aparent obscure*. Despre teoria tezaurelor de natură evenimentială (cauzală) putem acum afirma că principala acuză care i se poate aduce constă în ruperea efectului de cauză, a fenomenului de ascundere sau de păstrare în sol de acela al originii, al constituirii comorii respective. Cit privește ultima categorie, cea *non-evenimentială* sau *aparent obscură*, ea este alcătuită din depozitele care, în stadiul actual al cercetării, nu pot fi cu certitudine motivate din punct de vedere a rămîinerii lor în pămînt pînă în clipa descoperirii și introducerii lor în circuitul științific.

Pornind de la cele expuse pînă acum, oare am putea aprecia că interpretarea tezaurelor monetare nu a beneficiat încă de metodologii și sisteme (de analiză sau clasificare) logice, coerente și, în consecință, credibile și cu finalitate? Ne-am afla așadar în fața unei crize? Nimic mai eronat. Astfel de crize au cunoscut și le întîmpină continuu toate științele. Ele reprezintă doar etape ale dezvoltării cunoașterii dintr-un anumit domeniu — în speță, în cazul, nostru, al istoriei —, iar depășirea lor mai lentă sau mai rapidă, mai dificilă sau cu mai mare ușurință, este întotdeauna evidentă. Căile prin care, pînă în clipa de față, întrevădem restimularea domeniului ar fi două, ambele, de altfel, abordate cu mai multă sau mai puțină perseverență și avînd o mai largă sau mai restrînsă audiență în rîndurile specialiștilor: 1. Prima ar constitui-o așa-numitele cercetări interdisciplinare, prin care, apelîndu-se la alte științe sau numai metodologii proprii acestora, s-ar obține rezolvarea unor aspecte ale problemei, pentru care nu posedăm astăzi alte mijloace de cunoaștere. 2. Cea de-a doua o reprezintă continua reluare a analizei cu noi metodologii proprii domeniului, care prin inovații să adîncească și să rafineze percepția noastră asupra fenomenului studiat.

În cadrul numismaticii există numeroase exemple, care vin să probeze prezența și eficacitatea noilor căi de cercetare. Rezultatele nu au întîrziat niciodată să apară. Ele însă ar putea fi mult mai extinse, dacă am reflecta cu toții, mai stăruitor, asupra metodologiei și sistemului, ceea ce specialistul, nu numai cel român, adesea nu o face îndeajuns.

MONETARY HOARDS. RESEARCH AND INTERPRETATION

SUMMARY

The necessity of preserving certain values led to the apparition of the hoards. So, briefly, the hoard is *an accumulation* of material values or abstract ones. Different values have been hoarded along the time and when money appeared, the monetary hoards started to be formed.

The analysis of the hoards can be made from the former owner's point of view, but also from the nowadays researcher's one. We are interested in knowing the owner's intention which we can never know completely. In our opinion according to the destination given by the

owner to his accumulation, the hoards can be divided in the following ways: A. *Deliberately deposited hoards*: 1. For temples, sanctuaries, sacred and burial places. 2. For financial, administrative and military institutions. 3. For storing his values. Differences could be in the same category. They were also due to the owner's intention. For example the offerings for a sanctuary had real and great values, but in a sacred place or in a grave he could put demonetized or depreciated pieces. B. *Hoards with an unprecised destination*. They appear after unexpected catastrophes, without the owner's will. That's why we think that *we'll never know their real destination, that which the owner would like to give to a such accumulation*. So, it is not possible that all the discoveries of this category to belong to the hoards of circulation.

Thus, the division of the hoards in two big groups — of hoarding and of circulation — does not always correspond to the owner's intention. That is why, this system together with the one we have proposed above, which is more complete, must be used combined. But, only after the discovery has been distributed in one of those two groups of ours, we can say if it is a hoard of circulation or a hoarding one.

The research of the hoards aims at finding the historical truth, because the accumulations keep very important information. Perhaps we'll never know all these information, but there is a continuous tendency to find them all. In its evolution the numismatics developed from its own knowledge to the knowledge of history. So that, besides the making up of the hoards, we are also interested in the reasons of their hiding. It is considered that their making up and their hiding is *causal* and *non-causal* (or economical). We think these terms are not adequate because two different moments (their making up and their hiding) are confused. On the other hand the hoards formed economically as well as *any* burial, have a certain cause. So, we consider that the hoards can be divided in *hoards due to some known events* and *due to some unknown events or seeming obscure* (the justification can't be known yet).

The research and the interpretation of the hoards need better methods. From this point of view the numismatics is not in a crisis, on the contrary it knows a new stage of development. This situation can be surpassed in two ways: 1. Interdisciplinary researches. 2. A new analysis using new methodologies and innovations in interpretation.